

Het Hagelkruis

Heemkundekring Barthold van Heessel Aarle-Rixtel

32e jaargang, nr.3 2015

COLOFON

HET HAGELKRUIS

Informatieblad van Heemkundekring Barthold van Heessel te Aarle-Rixtel. Tijdschrift met artikelen over geschiedenis, archeologie, heemkunde e.a. met betrekking tot Aarle-Rixtel. Verschijnt drie à vier maal per jaar.

Redactie

Contactpersoon: H. van Beek
Tel.: 0492 381851
h.vanbeek9@chello.nl

A. Claessen
A. Willemsen - Huffenreuter

Heemkundekring BARTHOLD VAN HEESSEL

Bossheweg 14a, 5735 GV Aarle-Rixtel
Tel.: 0492 383553
www.heemkameraarlerixtel.nl
info@heemkameraarlerixtel.nl

Dagelijks bestuur

Voorzitter: J. Dekkers
Tel.: 0492 381673

Secretaris: J. Martens
Tel.: 0492 382639

Penningmeester: D. van de Laar
Tel.: 0492 384415
IBAN: NL79 RABO 0101 4057 31

Inhoudsopgave

Colofon en voorwoord	2
Het toekomstige heemhuis	3
De Aarlese Peel	4
Het illustere café De Stal	5
Boren van groot tot klein, een nuttig stuk gereedschap	7
Archeologische kaarten	9
Bomen over bomen (5): de eik	10
Stamboomonderzoek - deel 3	11
Van de redactie	14
Informatie heemkundekring en museum	16

Voorwoord

De zomervakantie zit er voor de meeste mensen op en het gewone leven is weer begonnen.

Als heemkundekring zijn we ook weer aan de slag gegaan. De lezingencyclus is hervat, de computers op de huidige heemkamer zijn weer opgestart en ook de fotowerkgroep is weer begonnen.

Inmiddels zijn gedurende de zomermaanden op de zolder van de heemkamer de materialen, die we gedurende vele jaren verzameld hebben, kritisch bekeken en is er een keuze gemaakt wat mee te nemen naar het nieuwe onderkomen. Het criterium hierbij was dat het materiaal gerelateerd dient zijn aan Aarle-Rixtel of anderszins een bijzondere betekenis moet hebben.

In het nieuwe heemhuis wordt er door een groep vrijwilligers heel hard gewerkt om het nieuwe onderkomen geschikt te maken als museum en ontvangstruimte.

Ook financieel is zeker nog niet alles rond en worden er allerlei instanties benaderd om geld voor de verbouwing en inrichting te genereren.

Ik wil dan ook een oproep doen om wat extra's te doneren, zodat we straks in staat zijn een mooi en actueel museum te openen, waar we zowel jongeren als ouderen de cultuurhistorie van Aarle-Rixtel kunnen laten zien en waar we bezoekers kunnen ontvangen in een gemoedelijke omgeving onder het genot van een kopje koffie of thee. Het bankrek.nr. van de stichting is NL10RABO0101410271

Jan Dekkers, voorzitter

Het Hagelkruis

In de Hooge Akkers vinden we dit hardstenen 14e-eeuws kruis met een archaisch aandoende Christusfiguur. Deze kruisen dienden in die tijd om hagelschade te voorkomen en werden altijd geplaatst op een kruispunt van wegen. Het is het enige bewaard gebleven stenen hagelkruis in Nederland.

Foto voorzijde: 'De Witte Poort' in stripvorm
©Henk van Beek

Het toekomstige heemhuis

Henk van Beek

De renovatie van ons toekomstig heemhuis vordert gestaag. Op alle werkdagen wordt er getimmerd, gezaagd en geschilderd. Tussendoor worden de elektrische bedradingen doorgetrokken en wordt de centrale verwarming vernieuwd. Op gezette tijden worden er koffiepauzes ingelast en wordt er stilzwijgend een klein oorlogje gevoerd wie "het zicht" op de Kouwenberg krijgt. Want daar is veel "bekijks"! Jammer genoeg ontnemt een van de haagbeuken voor het gemeentehuis het zicht op de Dorpsstraat, maar misschien niet lang meer. Er wordt namelijk overwogen een kapvergunning voor deze boom aan te vragen..... Kortom, het kan er heel gezellig zijn, daar in die toekomstige 'goei kamer'.

Onlangs is een bouwhistoricus vrijblijvend poolshoogte komen nemen om te kijken of er historisch belangrijke bouwelementen te ontdekken zijn. Dat blijkt inderdaad het geval. Met name de kelder met zijn tonggewelf schijnt 16e of zelfs 15e eeuws te zijn. In cijnsboeken van de heer van Helmond wordt in 1396 al vermeld dat het Convent van Binderen de hoeve in eigendom heeft. De cijnspost geeft verder aan dat Adam De Veth uit Orthen daarvóór eigenaar was en de hoeve dus waarschijnlijk aan Binderen heeft geschonken. Hiervóór wordt ene Hendrik, zoon van Rudolph van Vehuze als eigenaar genoemd.

Uit de archieven van het voormalig Convent van Binderen blijkt dat hoeve 'de Caudenberghe' al in 1532 werd verpacht aan Simon Janszoon, wiens vader de hoeve eerder ook al pachtte voor "25 mudde rogge, 7 mudde gerst, een zister erten, een zister saet, 6 capuynen, 16 pont boteren, ende in beesten 2 vercken, 6 coeyen en thien smael runderen."

Na 1650 werden de zusters uit het klooster verdreven, waarna in 1658 het klooster en al zijn bezittingen in 1658 publiekelijk werden verkocht. Het was niemand minder dan Barthold van Heessel die hoeve Ten Caudenberghe in dat jaar in eigendom verwierf. Hierna kwamen diens erfgenamen in het bezit van de hoeve, namelijk Petrus Marcelis Schenarts en vervolgens Marcelis Schenarts.

Volgens het kadaster van 1832 was in dat jaar Wilhelmus Paulus Ceelen de eigenaar. Willem was haam- en zadelmaker. Op 30 juli 1840 trouwde zijn dochter Paulina met Leonardus Hesius uit Heeze. Hesius was van beroep kuiper annex herbergier en is - zoals bekend - medeoprichter van handboogvereniging de Eendracht.

Uit de bouwsporen blijkt dat Hesius de hoeve hoogstwaarschijnlijk - grofweg - het huidige aanzicht heeft gegeven. Later hebben er nog meer aanpassingen plaatsgevonden, maar daarover in een volgende editie meer.

Maar ik kom nog wel even terug op verschillende bouwsporen. In de huidige binnenmuren zijn op verschillende plaatsen nog delen van de eerdere gebinten te vinden die als het ware in de muren zijn 'geïntegreerd'. Sommige houten delen zijn hergebruikt, zoals de balken in het plafond van de opkamer en een deel van de balken in de kapconstructie. Aan de hand van dendrochronologisch onderzoek (jaarringenonderzoek) kan het houtwerk worden gedateerd. Dit zal ook nog gaan gebeuren.

De muren van de opkamer zijn ook bijzonder interessant om te bekijken. Naast allerhande metselwerk (met verschillende soorten specie) treffen we nog oud vitselwerk aan. Dat zijn met leem bestreken

Gebintmuur

Muur heemhuis

Deurpaneel

wilgentenen, waaruit vóór 1850 de muren van de meeste huizen en boerderijen bestonden. Een nog bestaand voorbeeld van dit vitselwerk is te zien op Croy: de Spaanse schop. Een deel van de lemen bakstenen laat zien dat ze 'zongedroogd' zijn. We zijn van plan om een deel van dit kenmerkend metselwerk zichtbaar te houden, door het niet achter het nieuwe houten wandwerk te laten verdwijnen, maar op die plaats een raamwerk van plexiglas aan te brengen.

De huidige voordeur zou wel eens afkomstig kunnen zijn van een kerk (de voormalige Aarlese kerk?). Dat is te zien aan het 'boekvormig paneel' in gotische stijl, maar nader onderzoek moet dat nog uitwijzen.

Uiteraard wordt er meer onderzoek gedaan naar de historie van dit markante pand. Meer daarover in de volgende editie van 'het Hagelkruis'.

De Aarlese Peel

Henk van Beek

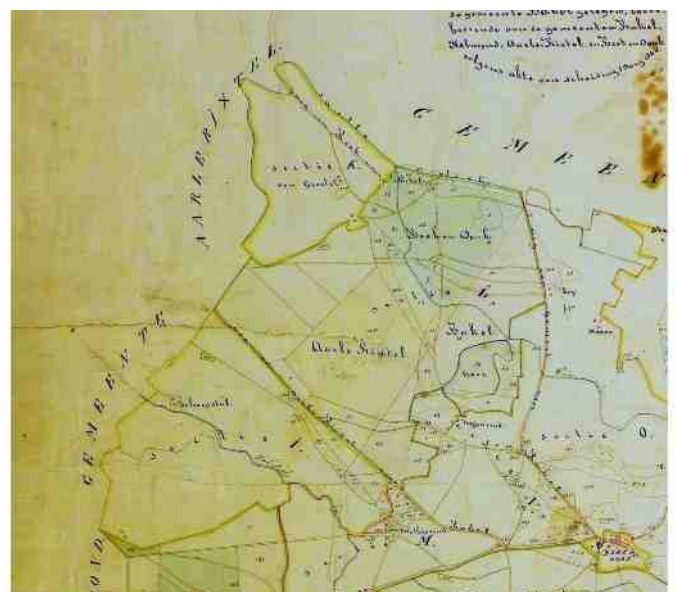
Wanneer je met de fiets de knooppunten rond Bakel volgt, kom je onder andere op 'Hoog Aarle' terecht. Het betreft hier een weggetje dat door het gelijknamige gehucht loopt. De naam verwijst nog naar de tijd dat Aarle-Rixtel, net als Helmond, Beek en Donk, Bakel en Gemert, delen van de toenmalige peelgronden in gebruik had. Die grond bestond voor een deel uit hoogveen waar turf werd gewonnen en een deel uit heide. In het archief van Bakel bevindt zich een mooie kaart uit 1864 waarop een groot deel van de toenmalige gemeente Bakel is te zien. De kaart behoort bij een akte waarin wordt beschreven welke delen van deze gronden aan welke gemeente werden verkocht. Daarvóór waren deze gronden ook al in gebruik bij de verschillende

gemeenten, maar in deze akte wordt de grond dus feitelijk eigendom van die gemeenten.

De ene afbeelding laat dat deel van de Aarlese Peel zien, waartoe destijds ook de Stippelberg behoorde. De andere afbeelding laat het deel zien waar later de Aarlese vijver is aangelegd. Dat deel bestond uit ongeveer 90 hectare bosgrond, gelegen tussen de Esperloop en de Bakelseweg. In de loop van de 19e eeuw werd hier naaldhout geplant, vooral de grove den. Het dennenhout wordt ook wel 'grenen' genoemd en werd destijds ook gebruikt voor het stutten van de mijngangen in Limburg. In 1995 werd dit bosgebied - vlak voor de gemeentelijke herindeling - door de gemeenteraad aan een 'grondboer' verkocht, waardoor Staatsbosbeheer, die ook belangstelling had, helaas achter het net viste. Inmiddels staat er om de Aarlese visvijver een groot hek en is de doorgaande knooppuntenroute voor een deel gebarricadeerd met hekken en grote betonnen "lego"-stenen. Besturen is vooruit zien! Overigens zijn de andere gronden die onze gemeente in haar bezit had, al eerder verkocht.

Een deel van de Stippelberg was in het bezit van de gemeente Aarle-Rixtel

In het midden het gedeelte van de Grotelse Heide, zoals dat tot 1995 in het bezit was van de gemeente Aarle-Rixtel

Het illustere café De Stal

Henk van Beek

Wie is er in de jaren '70 en '80 niet in bar-disco 'de Stal' in Aarle-Rixtel geweest, bij Martien en Gerrie van Vlerken om te genieten van de eerste discomuziek en eens lekker uit zijn (of haar) dak te gaan, met de plaatjesdraaiers Adje Verbakel, Toon van de Reek, Jopie Martens, Wim Faassen, Ad Schepers en Harrie Vogels? Dat was net even anders dan bij Leo, Henriëtte of bij Nölleke. Ja, bij Theu en Anja was het ook lekker druk, toen later ook daar de discomuziek 'los ging'. Menig Aarle-Rixtelnaar heeft bij de Stal zijn eerste liefde ontmoet! Toen Gerrie en Martien in 1970 - net voor carnaval - hun nieuwe zaak in gebruik namen, wilden ze die ludiek openen. Ze vroegen Wim Beeren die dat jaar de carnavalsprins van Ganzegat was. Wim woonde ook aan de Kouwenberg, dus was die keuze niet zo heel moeilijk. De inrichting van de Stal paste bij die tijd, net als die van de Schop in Helmond en andere met vergelijkbare nostalgische interieurs. Grote bars, dakpannen erboven, lampen van karrewielen en lampenkappen van varkensblaas en andere boerenantiek.

Bij de Stal is 'de klant' niet veel veranderd. De jongeren van toen zijn inmiddels opa en oma. Met Aarle kermis zie je veel oude bekenden. Nog niet zo lang geleden kon je in de MooiLaarbeekKrant het volgende lezen:

Gerrie: "Onze Mart werkte als onderhoudsmonteur bij D'n Amstel en ik bij de Vlisco. In onze verkerings-tijd gingen wij graag uit. Zo leerden we een aantal kasteleins kennen. Die vroegen mij steeds vaker om te komen helpen. Op een gegeven moment tapte ik in allerlei cafés. Mensen zeiden toen: waarom be-

Moeder Wigmans met Ria en Wilma

Martien en Gerrie van Vlerken

ginnen jullie niet zelf een café?" Martien voegt lachend toe: "Toen ben ik in '69 mijn papieren maar gaan halen. We hadden al verschillende cafés in Helmond bekeken", legt Martien uit. "Maar die spraken ons niet aan. Toen vroeg Bavaria ons voor dit café. De staat van het pand was slecht. De toiletten waren buiten en er was geen plek waar het niet lekte. Er moest veel aan gebeuren. Maar het gebouw sprak ons aan en de locatie was prima." Gerrie vult aan: "Mensen zeiden tegen ons: wat godde toch beginnen."

Gerrie en Martien namen het café over van de familie Van Helvoirt, waarvan we moeder de vrouw nog kennen van haar solexritjes door het dorp. Zoon Joke was een goeie muzikant en speelde langere tijd bij de Hofkapel. Terwijl moeder tapte was Joke meer aan de andere kant van de bar te vinden.

Vóór de familie van Helvoirt was het de familie Wigmans die de scepter hier zwaaide. Wilma van Brug-Wigmans kan uren vertellen over het wel en wee rondom het café. Wilma's ouders namen in 1928 het café over van Johan van Duppen, de grootvader van Henk van Duppen. Het was met name moeder Wigmans die de tapkraan bediende. Vader Reinier had - net als zoveel andere kasteleins - een ambacht erbij en wel als 'kolenboer', zoals dat in die tijd werd genoemd.

In die tijd hadden cafés nog talloze verenigingen in huis. Bij Wigmans waren dat onder meer kruisboogvereniging Sint Severus, handboogvereniging Claudis Civilus, de toneelclub van de werkliedenvereniging met o.a. Tidder Jansen en Piet Brouwers, de 'Rooi Schut' met o.a. Noud de Kok, Jan Slaats en Jan Wich, ASV '33, een biljartvereniging. Verder werden er regelmatig jas- en toepoetnooien gehouden en nog veel meer. Wilma hielp maar al te graag mee in het café, zeker nadat haar vader in 1955 kwam te overlijden. Zelf ging Wilma ook regelmatig op pad, dansen in de omliggende dorpen,

samen met een grote groep vrienden en vriendinnen. Als jong meisje kon ze zich stoer gedragen door in de hoogste fruitbomen te klimmen en mee te ravotten met haar vriendjes. Wilma kan er nog smakelijk over vertellen. Als kind van een kastelein is Wilma - net als wijlen Ria, haar zus - snel vertrouwd geraakt met de omgang met mensen. Niet voor niets is Wilma jarenlang in touw geweest om namens de Zonnebloem en de kerk haar medemensen te bezoeken.

Vóór 1928 werd het café - zoals reeds gezegd - door Johan van Duppen gerund. Ook toen al was kruisboogvereniging Sint Severus er thuis. In de talloze krantenartikelen kom ik mijn grootvader, Jan van Beek, tegen die meer dan 40 jaar 'de president' was van deze vereniging. Als tamboer van de Rooi Schut (en schrijver van het gildelied van Sint Margaretha) was hij als het ware kind aan huis bij het café van Johan van Duppen. Als prominent lid van het patronaatscomité was hij echter merkwaardig genoeg ook medeoprichter van de lokale afdeling van de drankbestrijdingsbond.....!

Hier onder een artikel uit het Nieuwsblad van het Zuiden uit 1908:

"Aarle-Rixtel.

Zaterdagavond brachten de fanfare "de Goede Hoop" en de liederentafel "de Klokkengieters" een serenade aan de Schutterij Sint Severus, als hulde aan hem en zijnen koning Johan Gruijters voor de behaalde gouden eerste prijs en gouden kruis op het concours van verleden Zondag. Bij monde van den heer Biermans werd Severus en zijne "Sire" hartelijk geluk gewenscht en de hoop uitgesproken dat

Kruisboogvereniging Sint Severus. De man met stok is Johan van Duppen.

op den ingeslagen weg mocht worden voortgegaan. De president, de heer Jan van Beek, dankte in een sierlijke, net doorvlochte rede, tintelend van humor, voor de gebrachte eer en deed dit ook namens koning Gruijters, die na ene tiendaagsche voorbereiding zulk schitterend succes had. Een daverend applaus viel de begaafden spreker ten deel en toen werden de muziekgezelschappen uitgenoodigd den avond in het midden van "Severus" door te brengen. Onder gezelligen kout afgewisseld door muziek en zang werd een gezellige avond gesleten, terwijl de kastelein de heer Johan van Duppen had gezorgd voor uitstekende bediening, goede zitplaatsen en puik bier. Lang nog zal deze feestavond in de herinnering voortleven van allen die hem meemaakten, ook om de gullen eenvoudigen en ongedwongen toon, die hem toekende."

Plein Couwenberg — Aarle-Rixtel 1928.

De Kouwenberg met uiterst rechts op de achtergrond het toenmalige café van Johan van Duppen

Wie er precies vóór Johan van Duppen eigenaar was van het café is niet helemaal met zekerheid te zeggen. In 1850 runde hier Peter van Dijk een herberg annex bakkerij. In het kadaster van 1832 is de grond aan de voorkant van de straat onbebouwd. Het achterste gedeelte, een schuur, was toen eigendom van Hendrik van Vlerken.

Boren ... van groot tot klein, een nuttig stuk gereedschap

Joost Martens

De verbouwing en aanpassing van het nieuwe heemhuis vordert gestaag. Wat ik me altijd afvraag als ik bij zo'n verbouwing aanwezig ben, is hoe zo'n bouw of verbouwing in vroeger tijden zou hebben plaatsgevonden. Waar tegenwoordig de elektrische gereedschappen in allerlei uitvoeringen vrijwel onmisbaar zijn, werd vroeger gebruik gemaakt van eenvoudige handgereedschappen in een uitvoering die toegespitst was op specifiek gebruik.

Gereedschappen uit een soms ver verleden. Ook vandaag de dag worden er nog wel hangereedschappen gebruikt zoals sommige boren, die in eeuwen nauwelijks verandering kennen in uiterlijk en gebruik. In onze heemkamer zijn er legio aanwezig in de collectie.

Al in de vroegste geschiedenis van de mens werd gebruik gemaakt van stenen werktuigen om gaten in zachte en harde materialen te maken. Vaak was het maken van gaten in hardere materialen een kwestie van 'een lange adem'. De mensen moesten er noodgedwongen behoorlijk lang over doen. Een gat hakken of een steen doorboren was niet altijd de eenvoudigste klus om uit te voeren.

Al snel werd gezocht naar manieren om dat boren gemakkelijker te laten verlopen en ontstonden de eerste 'mechanische boormachines'. Vaak niet meer dan een stokje uit een harde houtsoort dat m. b.v. een soort boog werd rondgedraaid en waarbij scherp zand of steengruis werd gebruikt om het slijpend effect te vergroten. Al in de tijd van de oude Egyptenaren werden 'boren' van dit type gebruikt. De Romeinen gebruikten zware boorijzers waar aan de bovenkant een stok bevestigd werd: de eerste avegaar of handboor. Vanaf dat moment zijn er boren ontwikkeld en verbeterd voor veel diverse toepassingen.

Ik sla voor het gemak een stuk geschiedenis over en ga proberen (zonder de illusie te hebben volledig te zijn) een overzicht te geven van de verschillende types boren. Een van de eenvoudigste hulpmiddelen om gaten in hout te maken is de avegaar of handboor: een stuk gereedschap dat bestaat uit een forse metalen pin met een lepelvormig of spiraalvormig uiteinde. De bovenzijde is doorboord of omgesmeed tot een gat waardoor een stok gestoken kan worden waarmee de avegaar rondgedraaid wordt. Avegaars zijn in veel beroepen nog lang gebruikt.

Een eenvoudige vorm van de avegaar is de fretboor: een klein model avegaar, bedoeld voor het voorboren of het maken van kleine gaten in hout. Een bijzonder model daarvan is de belboor, een lang model fretboor (60 cm en 6-8 mm doorsnede) voor het maken van gaten t.b.v. het doorvoeren van de elektriciteitsdraad voor een belinstallatie in een deur- of raamkozijn.

Vanaf de 14e eeuw komen we de booromslag tegen. Een belangrijke verbetering voor het gemakkelijker boren van gaten in hout. Aanvankelijk met een vast boorijzer dat later vervangbaar is gemaakt door het te klemmen in een houten of metalen blokje dat met een klemmetje in de kop van de boor wordt bevestigd: de kuikenboor. Bij een dergelijke (houten) booromslag werd een aantal losse kuikens geleverd.

Tot het einde van de 19e eeuw werden booromslagen meestal van hout vervaardigd. Vanaf die tijd zien we de opkomst van stalen, industrieel vervaardigde omslagboren met een houten, draaibare knop en een draaibaar houten handgreep. Bij dit type boor zijn de boren vaak vastgezet d.m.v. een duimschroef of een draaiende klem. Omstelinrichtingen (links-rechts) zijn weer een andere verbetering: de ratelboor.

In Engeland kent de booromslag een heel eigen ontwikkeling. Hier zien we houten booromslagen, dito exemplaren met messing versteviging en zelfs geheel messing booromslagen met kostbare houten inleg en geavanceerde kleminstallaties voor het verwisselen van de boor. Deze werden gemaakt tot het begin van de 20e eeuw naast de al bestaande ijzeren exemplaren. Vaak werden ze op bestelling geleverd en voorzien van 36 verschillende boren zodat ze heel universeel gebruikt konden worden.

Avegaar

Fretboortjes

Metalen booromslagen uit de 19e eeuw

Kuikenboor en spijkerboor

Engelse plated brace en ultimatum brace

Borstboren

Kleine handboortjes en boogboor, zonder boog

De Engelse firma William Marples was wereldberoemd en maakte de zg. 'ultimatum brace', ingelegd met ebbenhout, palmhout of hoorn die over de hele wereld geëxporteerd werd. Aanvankelijk gepatenteerd maar door het verlopen van het patent door veel kleine fabrieken gekopieerd en met kleine aanpassingen geperfectioneerd en geproduceerd voor o.a. de Amerikaanse markt. Daar vonden ook weer allerlei minuscule aanpassingen aan de Europese houten en metalen modellen plaats om het boren zo gemakkelijk mogelijk te maken.

Voor kleiner en fijner werk bestond al in de oudheid de drillboor: een eenvoudig boortje dat bestond uit een spil met een los handvat waaromheen een draad gewikkeld werd. Door het naar beneden drukken van het handvat, wikkelt de draad (snaar)

chanische beroepen zoals dat van de horlogemaker en edelsmid.

Veel boorsoorten kennen eigen ontwikkelingen en eigen specifieke toepassingsdoeleinden. Zo kenden we vanuit de oudheid al de borstboor (een eenvoudige avegaar die door de timmerman met zijn borst vaster tegen het voorwerp gedrukt kon worden). Deze is in de 19e eeuw verder ontwikkeld door het gebruik van een slinger en tandwieloverbrenging. Kleinere modellen ervan met speciaal ontwikkelde klemmende boorkoppen zijn tot ver in de 20e eeuw in allerlei beroepen gebruikt als 'handboormachine'.

De simpele drillboor (fiedelboor) uit de oudheid kent een eigen 19e-eeuwse variant: de boogboor. Een

Drillboren met handgreep

Verschillende drillboren

zich om de spil en trekt het handvat weer omhoog. Op die manier wordt tijdens het boren een pompende beweging gemaakt, vandaar dat dit type ook wel pompboor wordt genoemd. Al in de 18e eeuw wordt die draaiende beweging bewerkstelligd door een handvat aan een 'loper' naar beneden te drukken en omhoog te halen langs een spiraalvormige spil. Deze latere drillboor kennen we in veel uitvoeringen, zelfs in roestvrij staal waardoor hij in de medische wetenschap gebruikt kon worden (o.a. door de tandarts). Velen van ons kennen het drillboortje waarschijnlijk uit de figuurzaagdoos. Daarin zat vaak een eenvoudig drillboortje met houten of metalen lopertje en beetelvormig boortje om gaatjes voor te boren in triplex.

Ook de drillboor kent veel vormen en aanpassingen (o.a. met meebewegende stabilisatiegewichtjes om het boren zo stabiel en constant mogelijk te laten verlopen) en is nog heel lang gebruikt in de fijnme-

Stoeltjesboor

specialistisch instrument in diverse uitvoeringen met een metalen of houten trommel die d.m.v. een boog met pees in beweging wordt gebracht. Op die manier kan de beweging heel erg gestuurd en gedoseerd worden. Doordat de boor zowel links als rechts draait, wordt het materiaal a.h.w. verpulverd en niet los gesneden. Tandartsen, instrument- en horlogemakers waren dan ook de voornaamste gebruikers.

De bouwwereld kent weer allerlei eigen toepassingen van de boor. Naast de avegaars en booromslagen werd voor het boren van grote gaten t.b.v. pen-en gatverbindingen in gebinten gebruik gemaakt van een ingenieus apparaat, de kolomboor of stoeltjesboor. Deze kon in diverse richtingen versteld worden. Hij werd in werking gezet door het draaien aan twee handgrepen die een tandwielinrichting bedienen waardoor een grote kracht op de boor werd overgebracht. Door op de boor te gaan zitten (stoeltjesboor) zorgde de timmerman voor het benodigde tegengewicht.

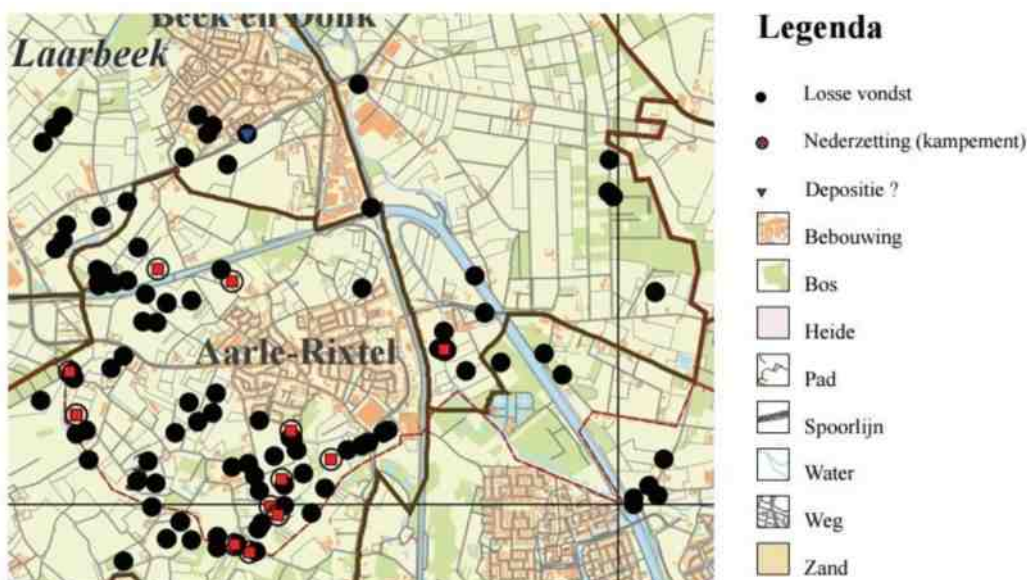
Naast de kuikenboor (een veel in Nederland gebruikt type houten booromslag) kennen we de spijkerboor. Dat is een booromslag met een vast ingeklemd dun boorijzer met als specifiek gebruik het voorboren van gaten in hout om er daarna dickere

spijkers of draadnagels in te slaan. Zo werd het splijten van het hout voorkomen. Al dat soort boorgereedschap kent ook een enorme variëteit aan boorijzers (wat wij tegenwoordig simpel 'boortjes' noemen. Afhankelijk van de toepassing kennen we hout- of metaalspiraalboren, centerboren voor kleine tot heel grote gaten in hout, slangenboren (voor lange of diepe gaten in hout) en soevereinboren of verzinkboren met een conische kop om een mooi gat te maken voor het verzinken van een schroefkop in hout of metaal. Naast het gebruik van boren voor hout en metaal werden ook speciale boren ontwikkeld voor het boren in steen. Vaak lijken deze boren op de eenvoudige boren die ook in andere beroepen werden gebruikt en kennen we pas later de ontwikkeling van de klop- of hamerboor. Door gebruik te maken van diverse hardmetalen of zelfs diamanten boorijzerpunten werd het boren in steen een stuk eenvoudiger. Met de elektrisch aangedreven boormachines van de laatste decennia is het boren in harde en zachte materialen een stuk gemakkelijker geworden. Met minder inspanning kan een zelfde resultaat bereikt worden als waar vroeger veel zweetdruppeltjes aan te pas kwamen. De charme van het echte handboortijdperk is er wel een stuk mee verloren gegaan.

Archeologische kaarten

Henk van Beek

Op de website van de Stichting Archeologisch Samenwerkingsverband (SAS-Peelland) is interessante informatie te vinden over de historie van onze regio, waaronder die van Aarle-Rixtel. Zo kan men hier archeologische kaarten raadplegen waarop - per periode - archeologische vondsten in kaart zijn gebracht. Naast vondsten uit veldverkenningen zijn ook de resultaten van de diverse opgravingen te zien. Dit kaartfragment laat zien dat ons dorp een rijk bodemarchief kent. Op bijgaande kaart zijn de vondsten aangegeven uit de midden- en jonge steentijd.

De vondsten uit de midden- en jonge steentijd zijn hierop te zien

Bomen over bomen (5): de eik

Henk van Beek

Van alle bomen is in onze contreien de eik waarschijnlijk de bekendste. In de vorige eeuw is hij veelvuldig als laanboom aangeplant. De hier meest voorkomende soort is de zomereik, die wordt gekenmerkt door het vrijwel ontbreken van een bladsteel, terwijl de eikels flinke, lange steeltjes hebben (5 tot 12 cm). Bij de wintereik is het net andersom.

Over de eik valt heel veel meer te vertellen. Zo herbergt de eik verhoudingsgewijs de meeste insecten en komen er rondom deze boom veel paddenstoelen (zwamvlokken) voor. Voor heemkundigen is het interessant om te weten dat eiken door voorchristelijke bewoners van West-Europa werden gebruikt als boomheiligheid. Een voorbeeld hiervan is de Heilige Eik van Den Hout bij Oosterhout. Waarschijnlijk gaat de naam van kapel De Heilige Eik bij Spoordonk (Oirschot) terug op een oorspronkelijke heilige eik, waaraan later een christelijke legende is toegevoegd. De roomse heilige Bonifatius, een christelijk missionaris, werd bij Dokkum door de voorchristelijke Friezen doodgeslagen, omdat hij hun eikenheiligheden had verbrand en daarmee door dreigde te gaan tot er geen heilige eik meer over was. Dus was hier in zekere zin sprake van een heuse beeldenstorm!

Eikenhout is zeer geliefd als timmerhout. Dat hoeft geen verder betoog! De eikels zijn geliefd bij talloze diersoorten, maar worden elk jaar ook door rapers verzameld om ze tot nieuwe eiken uit te laten groeien. In de loop van de vorige eeuw werden hier ook uitheemse soorten ingevoerd, zoals de Amerikaanse eik. Het timmerhout van deze eik is echter van mindere kwaliteit. Bovendien heeft hij in ecologisch opzicht maar een beperkte waarde. De zwarte specht maakt graag zijn nestholte in deze boom en op de stronken van een afgezaagde Amerikaanse eik zie je vaak de doolhofzwam.

Op de inlandse eik komt de laatste jaren de procesrierups voor, die vanwege zijn brandharen voor de nodige overlast kan zorgen. Het voorkomen van deze plaagdier is vooral te wijten aan de eenzijdige aanplant, de monocultuur van de eik. Helaas wordt deze rups op veel plaatsen, ook in Laarbeek, nog bestreden met bacteriën, die ook de larven van andere bladeten insecten doden, ook in de aangrenzende bermen en akkerranden. Op andere plaatsen maakt men steeds vaker gebruik van een soort mini-aaltjes die veel selectiever te werk gaan en nauwelijks nadelige bijwerkingen hebben. Zoals al gezegd, over de eik kan heel veel verteld worden. Behalve de inlandse zomer- en wintereik zijn er nog veel meer soorten zoals: de gezaagdbladrige, de al genoemde Amerikaanse eik, de Japanse eik, de gouden eik, de Californische eik, de tweekleurige eik, de moseik, de hulsteik, de Portu-

gese eik, de Hongaarse eik, de Turkse eik, de steeneik, de Perzische eik, de moeraseik, de donzige eik, de kurkeik en de scharlaken eik. Om bij deze laatste soort te blijven: in de Kerkstraat, in de tuin van Huize Zonnety van de familie Verhees, staat een pracht-exemplaar van de scharlaken eik. De naam heeft de boom te danken aan de bladeren, die in de loop van de herfst een prachtige scharlaken kleur krijgen. Op bijgaande foto kun je hem zien.

Tot slot nog even dit. Dit jaar zijn er weer voldoende eikels. Vorig jaar waren er weinig of geen, behalve dan die van de Amerikaanse eik. Van deze laatste overwinteren de eikels, ze zijn als het ware tweejarig. Die van de zomer- en wintereik echter niet. Hoogstwaarschijnlijk waren er in 2014 nauwelijks inlandse eikels vanwege de daaraan voorafgaande zeer zachte winter. De eiken hebben toen nauwelijks iets geleden en werden dan ook niet geprikkeld tot het maken van vruchten. In feite gebeurt dat hetzelfde met de clivia, zoals die bijvoorbeeld vroeger ook bij ons in de 'goei' kamer stond te pronken. Die moest ook "erremoei lije", zei ons moeder, "anders guttie nie bliuje".

Wanneer er veel eikels zijn, noemen we dat een mastjaar. Die komt gemiddeld om de 9 jaar voor.

Een Scharlaken eik in de Kerkstraat, hier nog groen. In de herfst wordt ie scharlakenrood.

Stamboomboonderzoek

Wilma Martens

Thuis achter je eigen computer - deel 3

In de vorige delen hebben we gezocht naar onze voorouders via de akten van de Burgerlijke Stand. Voor de invoering van de Burgerlijke Stand (rond 1811) werden doop-, huwelijks- en overlijdensgegevens bijgehouden door de kerkelijke administratie. Alleen sommige zaken, zoals bijvoorbeeld belasting en kadaster, werden door de overheid geregistreerd.

In die tijd behoorde iedereen in principe tot een bepaald kerkgenootschap. Belangrijke momenten werden bijgehouden in de kerkelijke administratie.

Deze kerkboeken worden kortweg DTB- (DooPTrouwBegravenis)boeken genoemd.

Deze DTB-boeken zijn dan ook vóór 1811 de belangrijkste bron om verder te komen met uw zoektocht naar uw voorvaders.

Algemene informatie

De rooms-katholieke kerk besloot tijdens het concilie van Trente (1545-1563) dat alle dopen, huwelijken en begrafenissen geregistreerd moesten worden.

Drie jaar later gebeurde hetzelfde tijdens de synode van Wesel voor de protestante kerken. Vlak daarna brak de Tachtigjarige Oorlog uit en lang niet overal werd meteen gehoor gegeven aan deze besluiten. De oudst bewaard gebleven boeken komen uit de tweede helft van de zestiende eeuw, maar meestal zijn ze vanaf de zeventiende of achttiende eeuw. Soms zijn er hiaten omdat een deel van de boeken verloren is gegaan.

Met de invoering van de burgerlijke stand in 1811 moesten kerken hun registers inleveren bij het plaatselijke gemeentehuis. De ambtenaar van de burgerlijke stand gebruikte de DTB-boeken voor informatie van vóór 1811.

Maar niet alle DTB's zijn door parochiegeestelijken overgedragen. De niet-overgebrachte DTB's zijn later in bisschoppelijke archieven terecht gekomen of bij particulieren. Tegenwoordig zijn ook deze DTB-boeken, al dan niet als kopie, aanwezig in de archieven en beschikbaar voor de stamboomboonderzoeker.

Aarle-Rixtel	NB	ref: D 1731-1806, O 1679-1731, 1737- r2; zie ook Rixtel.
	rk :	D 1667-69, 1675-, T 1679-, O 1700- r2.
	civ:	T 1651, 1655-77, 1685-, O 1696-1710, 1716, 1720-21, 1735-61 r2.
Rixtel	NB	ref: O 1764-97, 1804-06 r2; zie Helmond.
Aarle-Rixtel	rk :	zie Aarle-Rixtel.
	civ:	zie Aarle-Rixtel.

De gegevens uit het repertorium van Aarle-Rixtel en Rixtel. De betekenis van de afkortingen vindt u in het repertorium achterin (vanaf blz. 275).

Wilt u weten welke registers er bewaard zijn, dan kunt u dit vinden in het 'repertorium DTB'. Dit is een overzicht per plaats/gemeente van de bewaarde DTB-registers en waar deze te vinden waren ten tijde van het maken van dit repertorium in 1980. De lijst is vrij compleet omdat er na 1980 vrijwel geen DTB-

boeken meer gevonden zijn, maar de informatie over de vindplaats is soms achterhaald. Tegenwoordig zijn de DTB-boeken digitaal of als microfiche in de regionale archieven aanwezig en vaak ook al beschikbaar via internet.

U kunt het repertorium als PDF-bestand downloaden via www.cbg.nl/download/Repertorium-dtb-totaal-ocr of het boek inzien op een van de archieven.

De meeste provinciale archieven zoals het **BHIC** hebben een website waarop vele gescande documenten zijn in te zien (DTB-boeken in zijn geheel vind je op BHIC via "gescande bronnen").

Het **Regionaal Centrum in Eindhoven** heeft een website www.zoekjestamboom.nl. Daar kun je bladeren in de DTB-boeken van de 20 gemeenten die er bij zijn aangesloten. Klik op het veldje met de tekst "online bladeren door de DTB boeken". Klik in het volgende scherm in de tekst op hier in de zin "Klik hier om de scans van de DTB boeken te bekijken". Zoek in het volgende scherm via de zoekbalk of klik op "inventaris" om alle akten van de plaats naar keuze, b.v. Aarle-Rixtel, te vinden.

WieWasWie heeft veel DTB-registers van de aangesloten archieven doorzoekbaar gemaakt met van een deel ervan ook al de mogelijkheid om de documenten meteen in te zien.

Ook op **FamilySearch** (gemakkelijk bereikbaar via www.zoekakten.nl) staan veel DTB-boeken.

Hoe verder de boeken in de tijd teruggaan, hoe lastiger het wordt om ze te lezen. Letters en cijfers werden vroeger op andere manieren geschreven dan tegenwoordig. U kunt het lezen van oude teksten oefenen met voorbeeldteksten of leren door een cursus paleografie (oud schrift) te volgen (zoek op internet). Er is een complete cursus oud schrift te downloaden via: <http://geneaknowhow.net/genealokaal.htm>.

Nederduitsch gereformeerd of toch rooms-katholiek?

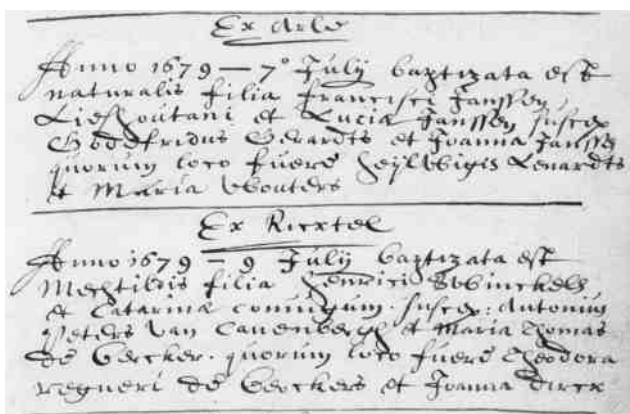
De Nederduitsch gereformeerde kerk was de bevoorrechte kerk in de Republiek (vanaf 1813 de Nederlandsch Hervormde Kerk genoemd). Bij het onderzoek naar katholieke families moeten we daarom in het achterhoofd houden dat er (ook) registraties kunnen zijn in de registers van de Nederduitsch gereformeerde kerk.

Er waren delen van Nederland waar de overheid van haar burgers eiste dat de doop in de gereformeerde kerk plaatsvond. Soms staan ze dan alsnog ook in de r.k. doopregisters.

Voor gereformeerden was een kerkelijk huwelijk voldoende. Huwelijken die gesloten werden in andere kerken waren niet rechtsgeldig en het bruidspaar moest of alsnog in een gereformeerde kerk trouwen of voor het plaatselijk gerecht. Ook was het op veel plaatsen gebruikelijk dat overledenen van alle gezindten (behalve joden die meestal een eigen begraafplaats hadden) op het gereformeerde kerkhof werden begraven.

Doopboeken

In het doopregister werden de dopelingen door de priester, predikant of koster in chronologische volgorde op datum ingeschreven. Elke kerk had zijn eigen manier om deze doopregisters bij te houden. Het verschilt daarom per kerk en per parochie (soms ook per persoon die de gegevens inschrijft) welke gegevens er genoteerd staan. In ieder geval bevat zo'n doopinschrijving de doopdatum, de naam/namen van het kind en de ouders. Vaak ook de namen van de getuigen bij de doop. Soms worden nog andere gegevens vermeld, bijvoorbeeld het gehucht of de wijk waar de ouders woonden of de functie of het beroep van de vader.

Enkele doopinschrijvingen in de doopboeken van de rooms-katholieke kerk van Aarle en Rixtel uit 1679

Meestal ontbreekt de geboortedatum in een doopinschrijving. De doopdatum is echter niet automatisch hetzelfde als de geboortedatum.

In de rooms-katholieke kerk was het gebruikelijk om een kind zo kort mogelijk na de geboorte te dopen. Dat hangt samen met het geloof dat ongedoopte mensen geen toegang tot de hemel krijgen. Daar-

om gebeurde de doop vaak al op de geboortedag of de dag erna. In de protestantse kerk vindt de doop wat later plaats: meestal binnen enkele weken na de geboorte. Een uitzondering daarop is de doopsgezinde kerk die de volwassenendoop kent.

De joodse godsdienst kent de besnijdenis van jongens op de achtste dag na hun geboorte. Dat werd opgetekend in besnijdenisregisters, waarvan een klein aantal bewaard is gebleven.

Bij het lezen van rooms-katholieke doopregisters moeten we aanvankelijk een zekere taalbarrière overwinnen. Ze zijn in het Latijn gesteld. Dit went echter zeer snel. Er wordt steeds gebruik gemaakt van dezelfde termen.

Op www.bhic.nl (mijn stamboom, daarna bovenaan rechts in de balk: hulp bij onderzoek) staat een informatief: Latijn bij genealogisch onderzoek waarin de meest voorkomende woorden zijn opgenomen. (Of google eens op: Latijn bij genealogisch onderzoek.)

Ook de voornamen zijn in het Latijn genoteerd en deze komen vaak niet overeen met de roepnaam, b.v. Johannes en Jan. Het Latijn kent naamvallen en dit kan tot misverstanden leiden bij de juiste spelling van een naam. Maria dochter van Cornelis wordt in het Latijn: Maria filia Cornelii. Joannis moet gelezen worden als: van Joannes en Petri als: van Petrus.

De doopboeken zijn de beste manier om de generaties weer verder terug te volgen. Hier staan immers de namen van beide ouders en de naam van de dopeling samen in. Vaak kunnen ook de namen van de getuigen helpen bij het onderzoek, omdat dit meestal directe familieleden waren.

Het Concilie van Trente (1545 - 1563)

Trouwboeken

Tot in de zestiende eeuw werd niet altijd kerkelijk getrouwd. Na het concilie van Trente (en de synode van Wesel voor de protestante kerken) moesten trouwlustigen voortaan hun voornemen in het openbaar laten aankondigen (de huwelijksproclamaties) en daarna door de geestelijke laten inzege-

nen. Maar controle erop was moeilijk en daarom duurde het nog vele jaren voordat het overal was ingevoerd.

Meestal trouwde een echtpaar in de woonplaats van de bruid. Dit kan de reden zijn dat u een huwelijk niet kunt vinden. Vaak vond men een huwelijks-partner in een straal van maximaal 20 km van de eigen woonplaats. U kunt dus proberen het huwelijk te vinden in de registers van de omliggende plaatsen.

Een voorgenomen huwelijk werd driemaal afgekondigd, in drie opeenvolgende weken. Dat gebeurde zowel bij huwelijken voor de kerk als voor de overheid. Zo kregen dorps- of stadsgenoten de gelegenheid bezwaren aan te tekenen, bijvoorbeeld omdat iemand al getrouwd was of omdat bruid of bruidegom al eerder een trouwbelofte had gedaan aan iemand anders. Waren deze bezwaren er niet, dan kon het huwelijk gesloten worden.

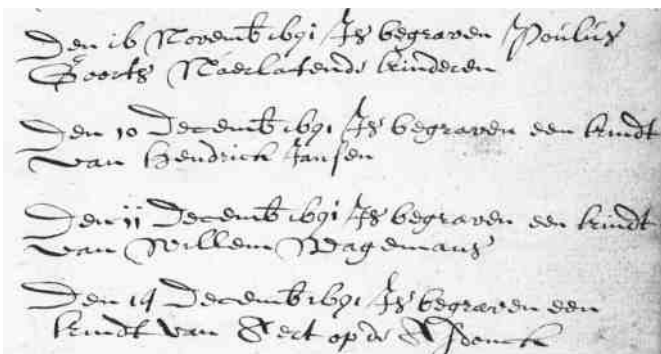
Een huwelijksinschrijving (en huwelijksproclamatie) bevat meestal de datum van het voorgenomen huwelijk, de namen van bruid en bruidegom en of ze weduwe of weduwnaar waren. Is dit niet het geval, dan staat er bij de bruid 'j.d.' (jongedochter) en bij de bruidegom 'j.m.' (jongeman).

Bij weduwe of weduwnaar staat vaak ook de naam van de overleden partner vermeld. Verder wordt vaak de leeftijd van bruid en bruidegom vermeld en soms ook de woonplaats. Verder worden meestal ook de getuigen vermeld. Soms wordt ook een of beide ouders genoemd, maar dit komt (helaas) niet vaak voor.

Let op dat de echte trouwdatum wordt overgenomen en niet alleen een ondertrouwdatum. (Er zijn soms aparte trouw- en ondertrouwregisters.)

Begraafboeken

Plaats en datum van overlijden zijn voor de invoering van de burgerlijke stand vaak lastig te vinden. Vaak kunnen we het overlijden slechts bij benadering vaststellen. Als een weduwe met kinderen hertrouwt, weten we dat de eerdere echtgenoot gestorven moet zijn tussen een aantal maanden voor de geboorte van het laatste kind (soms staat dan in de doopsinschrijving dat de vader overleden is) en de datum van hertrouwen.

Inschrijvingen in het 'register van begraven' van de schepenen van Aarle en Rixtel

Begraafregisters werden door de koster of de doodgraver bijgehouden. Ze bevatten de begraafdatum (niet de datum van overlijden!), de naam van de overledene, soms de naam van de partner of ouders. (Maar ook vermeldingen als: "huisvrouw van....." of "kind van ..." komen voor, waarbij dan alleen de naam van de echtgenoot of vader wordt vermeld.)

Men betaalde voor het delven van het graf, maar ook voor het luiden van de klok of de verhuur van kleden en draagbaar. Deze bedragen zijn vaak terug te vinden in de kerkelijke administratie.

Aan de slag

Waarschijnlijk behaalt u het meeste resultaat met de overgang van Burgerlijke Stand naar DTB-boeken via de huwelijksakte en vooral via de huwelijksbijlagen van het gevonden huwelijk vlak na de invoering van de BS. In de akte vindt u de leeftijd en soms de geboortedatum van bruid en bruidegom. In de bijlage bevinden zich de doopbewijzen met daarop de doopdata. In de akte staan de namen van de ouders van bruid en bruidegom en hun woonplaats. In de bijlagen vindt u de eventuele overlijdensdatum.

Met de doopbewijzen kunt u verder op zoek naar de DTB-boeken waarin ze staan. Zoek ook eens in de huwelijksakten en bijlagen van broers en zussen van bruid en bruidegom. Daarin staan misschien weer andere gegevens.

Veel DTB-boeken zijn tegenwoordig digitaal doorzoekbaar via sites van de archieven. Dat scheelt enorm veel werk. Zoek op 'ongeveer de spelling' van de namen, de schrijfwijze van een naam wisselt soms van jaar tot jaar. Lastig kunnen ook de familienamen zijn die afgeleid zijn van persoonsnamen, de zgn. patroniemen. Zij veranderen iedere generatie. Zo heb ikzelf in mijn stamboom: Mathijs Thomassen. (Thomas-zoon) zoon van Thomas Gerrits (Gerrit-zoon). De vader daarvan is Gerrit Thomassen en de vader daarvan Thomas Roeffen. Al met al een hele puzzel soms.

Probeer het gezinsplaatje van de diverse generaties compleet te krijgen. (De huwelijksdatum ligt vlak voor de geboorte van het eerste kind; zitten er veel jaren tussen de geboorten, dan heeft het gezin misschien een aantal jaren ergens anders gewoond.) Namen van ouders, broers en zusters komen terug als getuigen bij de doop en het huwelijk.

Kinderen werden vernoemd naar de grootouders: de oudste zoon naar de opa van vaderskant, de oudste dochter naar oma van moederskant. De volgende naar andere familieleden. Maar let op. Dit gebruik geldt niet voor iedere streek. Er zijn ook gebieden waar kinderen alleen vernoemd werden naar overleden personen, zodat opeens bv. de derde zoon naar opa is genoemd.

Als er een kind stierf in het gezin was het goed gebruik dat het volgende kind dezelfde naam kreeg als het overleden kind.

Vrouwen die moeilijk zwanger werden en daarbij de hulp van Maria hadden ingeroepen noemden hun dochter vaak Maria. En zo zijn er talloze mogelijkheden waarbij de vernoemingsregels niet opgaan.

Veel succes met uw zoektocht. Een volgende keer gaan we verder met andere mogelijke bronnen waarin we gegevens kunnen vinden of waarmee we onze gevonden gegevens kunnen bevestigen.

*De kerk van Rixtel en de Maltezer Hoeve anno 1788.
De kerk stond tussen de hoeve en de weg van Helmond naar Rixtel. Coenen, J.: Van Rickstelle tot Aarle-rixtel*

Van de redactie

Cultuurprijs voor Dikkemik

Folklore groep Dikkemik timmert al meer dan twaalf jaar aan de weg. Zoals bekend bestaat de groep uit leden van onze heemkundekring. De groep probeert oude tradities in ere te herstellen en in stand te houden. Zo wordt op de Kouwenberg op 'den ellufde van den ellufde um elluf over elluf' met de onthulling van de Sint Maartensgans de Vastenaovondtijd geopend met de klompendans, toepasselijke liedjes, roggebrood met zult en 'nun borrel'. Alom bekend is de herdertjestocht met kerstmis, als ook de gezellige kerstviering in het Kouwenbergs kerkje, voorgegaan door het geschal van de midwinterhoorns. Op 'vastenaovond' wordt om 0.00 uur de Sint Maartensgans verbrand, om daarna te wachten tot eerste paasdag zich aandient. Dan wordt op Croy het grote paasvuur aangestoken, voorafgegaan door het zoeken van de paaseieren die de paashaas in het Croyse bos heeft verstopt. In de meimaand wordt het lentefeest gevierd met het oprichten van de met linten versierde meiboom, waarna - onder het zingen van meelieder en begeleid door de volksmuziekgroep Binderin - door de kinderen de lintendans wordt uitgevoerd. Dit alles was voor de 'Stichting tot behoud en bevordering

Dikke Mik - paasvuur

van het Cultureel Erfgoed Laarbeek' aanleiding om Dikkemik dit jaar de jaarlijkse 'Cultuurprijs' uit te reiken. Dit gebaar ging vergezeld van een cheque van 1000 euro, beschikbaar gesteld door de Rabobank. Het moge duidelijk zijn dat er ter gelegenheid van dit heugelijke feit een 'bescheiden borreltje' werd geschonken!

Blits! Nieuw boek van Wim Daniëls

Onlangs heeft Wim Daniëls zijn 101ste boek gepresenteerd: *Blits!* In *Blits!* schetst Wim de jaren zestig aan de hand van nieuwe woorden en begrippen die in dat decennium opgenomen werden in de Nederlandse taal. *Blits!* is een vervolg op het succesvolle *Mieters* over de taal van de jaren vijftig en neemt de lezer mee naar een onvergetelijke tijd waarin Nederland ingrijpend veranderde. Met 'Kom van dat dak af', de grote hit van Peter Koelewijn, begonnen de jaren zestig in Nederland. Vanuit Amerika was 'tupperware' in aantocht en daarmee ook de 'tupperwareparty'. Langs autowegen kwamen 'wegenwachtelijke toestellen' die men 'praat-

palen' ging noemen. Het woord 'dijkenkletsers' verscheen ten tonele en de 'doorkijkbloes' werd populair evenals de 'monokini'. Het vlakke Nederland kwam plotseling met een 'boterberg' te zitten. Nederland kende 'hippies' en door een proefschrift van professor Buikhuizen uit 1963 werd 'provo' (van 'provoceren') een geuzennaam.

Aarlese provo's

Ook Aarle-Rixtel kende korte tijd een provobeweging onder leiding van Mario Wich, van de toenmalige 'lunchroom De Heinder' waar moeder Tilly de pollepel hanteerde. 'Onze' provo's, onder wie ook jongeren uit andere plaatsen, noemden zich als groep 'Fax' en vonden een onderkomen bij Tit de Smet aan de Aarlese brug. Op een dag werd midden op de Kanaaldijk een "sitdown" gehouden, waardoor het doorgaan van de verkeer werd tegengehouden. Niet voor lang, want al snel kwam toenmalig brigadier "Groenhout" op zijn motorrijspan aangereden. Met het bevel "Iedereen opgesodemieterd" zochten onze pacifistische provocateurs weer snel onderdak bij Tiffe!

Streektaaldag 2015

Op zaterdag 7 november a.s. is er in het Dorpshuis in Lieshout een Streektaaldag die wordt georganiseerd door de Stichting Brabants Dialectenfestival Lieshout (voorzitter Wim Daniëls) in samenwerking met de Stichting Erfgoed Brabant (dr. Jos

Swanenberg). Het belooft een interessante en leuke dag te worden met workshops, voordrachten, schrijven in het dialect en een optreden van 'n Vlaamse Brabander. Aanmelden voor deze dag via info@erfgoedbrabant.nl. Kosten € 10.

Nieuwe infoborden bij de kanalen

De gemeente heeft langs de kanalen een zestal informatiepanelen laten plaatsen, drie langs het Wilhelminakanaal en drie langs de Zuid-Willemsvaart. In ons dorp staat er een bij de Laarbrug en een bij de Aarlese brug. Op de panelen is informatie te vinden over de geschiedenis van de kanalen, waarbij ook gebruik is gemaakt van prachtige oude foto's. Een belangrijk deel van de informatie werd aangeleverd door Jos Bekx die al eerder een boek schreef over het Wilhelminakanaal en door Cees Verhagen, schrijver van een boek over de geschiedenis van de Zuid-Willemsvaart.

Informatie
ZUID-WILLEMSVAART
HISTORIE KANAAL-
ZONE AARLE-RITTEL

WISSELIJKE De kernen Aarle en Rixtel zijn al heel lang een bestuurlijke eenheid. Vroeger vormden Aarle, Rixtel, Bink en Dank en Stiphout de Heerlijkheid Rixtel. In 1443 werden Brecken Dank en Stiphout als aparte heerlijkheden uitgesplitst en geschieden van Aarle en Rixtel. Dit bleef zo tot 1 januari 1997. Toen werd Laarbeek de fusiegemeente van Aarle-Rixtel, Bink en Dank, Lieshout en Marabout.

De Zuid-Willemsvaart werd aangelegd tussen 1822 en 1826. Ongeveer 5000 arbeiders werkten aan dit 120 km lange kanaal met 21 sluizen. Gevozen werd om dit Maasservendeel kanaal in het Aa (dat te laggen). Het kanaal liep van Maastrecht naar 's-Hertogenbosch en zo een goede verbinding in Krijp) tussen de zeehaven en het industriële gebied rond Lijk. Lijk behoort te zijnde van de aanleg bij het koninkrijk der Nederlanden. De Maas was voor de kanalkaai (1935) maar drie tot vijf maanden goed bevaarbaar, en voldoende daarom niet meer aan de wettelijke van het scheepvaartverkeer. Door de keuze om het kanaal door het Aa (dat is) te laten lopen werden grote delen van Rixtel van de rest van het dorp afgesneden. Geslukkis samen op de belangrijkste plekken bruggen gelegd, zoals hier bij Aarle-Rixtel. Het huizenrij van Aarle-Rixtel bij sluis 7, dat toen nog op het grondgebied van Aarle-Rixtel lag, werd in 1904 gedeeltelijk.

De Zuid-Willemsvaart is van groot belang geweest voor de waterhuishouding in het gebied van waterschap Aa en Maas. Bij veel wateraanbod van de Aa, wordt dit water via zagersaande empoopriem bij de sluizen, via de Zuid-Willemsvaart afgeleid. Voor 's-Hertogenbosch wordt dit water weer teruggeleid in de Aa. Door deze aanpassing wordt de tekortschietende wateroverschot aangepakt.

KLONKINGIETRIJ Voor de ontwikkeling van Aarle-Rixtel heeft de firma Petit & Frissen veel betekend. Omstreeks 1782 verhuisden dit Petit van Someren naar Aarle-Rixtel. Isaac Frissen was getrouwd met Adelgonia Petit. Nadat in laatste Petit in 1815 met klokkengieten was gestopt, nam Isaac het bedrijf over en kreeg het de naam Petit & Frissen. De reden van de verhuizing is waarschijnlijk de aanwezigheid van goede kwaliteit steen. De klokkengieterij stamt officieel uit 1860 en was daarmee een van de oudste familiebedrijven van Nederland. Sinds 1906 was het bedrijf in het monumentale huidige pand gevestigd. Het pand staat aan de Klokkengieterstraat. De aanleg van het kanaal was een belangrijke ontwikkeling voor de klokkengieterij. Nu konden de klokken over het kanaal vervoerd worden. In 2014 nam Klokkengieterij Eijsvoets uit Aarle de activiteiten van Petit & Frissen over. De reden was dat Petit & Frissen een opvolgingsvraagstuk had.

HET GULDEN HUYS Op foto's 1 en 2 ziet u een prachtig beeld van de brug en omgeving rond 1900. Op foto 1 kijkt men richting het dorp Aarle-Rixtel. Rechts over de brug ziet u het brugwachtershuisje. Voor de brug rechts het pand (Havenweg 2) met in de gevel het familiewapen van Petit & Frissen (dit is het pand rechts van ul. Alexis Frissen bouwde het in 1883 en noemde het 'Nieuw Rixtel' en vervees daarmee naar het kasteel van Rixtel-pokket Gulden Huys, genoemd. Het Gulden Huys, had hij in 1871 gekocht. Alexis Frissen liet het in 1883 slopen voor de bouw van het nieuwe pand. Bij het Gulden Huys was ook een watermolen, kwartierschool van Pasterland, Marcus van Gintwen (1565 Luuven - 1645 St-Oedenrode) liet hier een stukje bouwen om de rivier de Aa rond 1625 bevaarbaar te maken tot Helmond.

Foto 1, met daarop de roodvoetbrug, stamt van direct na de Tweede Wereldoorlog. De sluizen en de bruggen werden twee keer vernield, de eerste keer door het Nederlandse leger om de Duitsers tegen te houden en de tweede keer door het Duitse leger.

In het pand 4 achter u (Havenweg 2), was het bekende cafees van Theo van de Baagbaard gevestigd, ook wel 'Tio de Smed' genoemd. Het café werd in de volksmond 'kafé Paris' genoemd. Hier stond vroeger het Aarles tramstation. Eiken verderop bevond zich (tot 1959) de kunstnijverheidsfabriek van de firma Jaspers.

Map
Rixtel
Lieshout

Indien onbestelbaar: Dorpstraat 30G, 5735 EE Aarle - Rixtel

Folkloregroep Dikke Mik tijdens de meiboomviering

Heemkundekring Barthold van Heessel

De kring is opgericht in 1952 en stelt zich ten doel het bevorderen in brede kring van de belangstelling voor en de kennis van eigen streek, volk en gebruiken en van heemkundig waardevolle overblijfselen uit vroeger tijden. Om dit doel te realiseren kent de

heemkundekring de volgende werkgroepen:

monumenteneducatie	dorpswandelingen
lezingen/cursussen	genealogie
fotowerkgroep	bibliotheek/archief
redactieraad Het Hagelkruis	

Museum Heemkamer Barthold van Heessel

In het voormalige pensionaat Mariëngaarde aan de Bosscheweg 14a is de heemkamer gevestigd en is ook het museum ondergebracht.

In het museum bevindt zich een uitgebreide verzameling bezienswaardige voorwerpen, die merendeels een relatie hebben met Aarle-Rixtel. In verschillende opstellingen wordt aandacht geschonken aan de gilden en andere verenigingen, aan het kadaster, het geloofsleven, het onderwijs en diverse ambachten.

Er is ook een rijke verzameling archeologische vondsten tentoongesteld.

De openingstijden van het museum:

van juni t/m maart:

- iedere dinsdag van 9 tot 12 en van 20 tot 22 uur
- de 1e zondag van de maand van 14 tot 17 uur

in april en mei:

- iedere dinsdag van 9 tot 12 en van 20 tot 22 uur
- iedere zondag van 14 tot 17 uur

Voor groepen is het mogelijk, na telefonische afspraak, het museum ook op andere tijden te bezoeken. Telefoon: 0492 382763

Entree € 2,- voor volwassenen en € 0,50 voor kinderen